

Ks. Józef Zabielski

*Roztropność, męstwo, umiarkowanie i sprawiedliwość
jako wyznaczniki chrześcijańskiej moralności.*

Studium tomistyczno-aksjologiczne

Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa
2015, ss. 204.

Już od pierwszych wieków nauczyciele moralności chrześcijańskiej mówią o dobru moralnym w powszechnie wtedy używanym języku „cnót”. Mówiąc zaś o różnych cnotach szczegółowych, wyraźnie ukazują ich łączność między sobą i to na drodze ich powiązania z miłością. Schodzą się i wiążą one w jedno dobre usposobienie, a mianowicie kierunkowe nastawienia ducha. Starożytni pisarze korzystają z obiegowej wtedy klasyfikacji cnót. Klemens Aleksandryjski wymienia cztery zalety człowieka cnotliwego: sprawiedliwość, umiarkowanie, męstwo i pobożność (rozumianą jako chrześcijańska roztropność). Nazwanie tych cnót kardynalnymi zawdzięcza się św. Ambrożemu. Wskazuje on, że nie są to wprawdzie cnoty jedyne, lecz za to podstawowe w życiu człowieka, dlatego też można je nazwać kardynalnymi, gdyż na nich, jak na zawiasach, obraca się całe życie etyczne. W epoce patrystycznej najbardziej dojrzałą próbę zespolenia klasycznej teorii czterech cnót z chrześcijańską nauką o prymacie cnoty miłości daje św. Augustyn. Właśnie nadprzyrodzoną miłość Bożą czyni on fundament życia etycznego, przy czym cnoty kardynalne mają wyrastać w miłości jako jej zasadniczy i odrębny wyraz w poszczególnych dziedzinach działania.

Święty Tomasz z Akwinu wykorzystując cały dorobek przeszłości w zakresie nauki o cnotach, wnosi znakomity wkład systematyczny. Naczelne miejsce w zespole wszystkich cnót daje on cnotom boskim, czyli teologalnym, którym wyznacza wzniosłe zadanie kierowania człowiekiem do nadprzyrodzonego celu życia. Wskazanie szczegółowych środków do tego celu jest zadaniem zespołu cnót zwanych moralnymi, które dają się skupić wokół czterech, już przez starożytnych wysuwanych na miejsce naczelne. Są to: roztropność, sprawiedliwość, umiarkowanie i męstwo. Aretologia św. Tomasza stała się osią wykładu chrześcijańskiej doktryny moralnej zarówno u niego, jak i kontynuatorów jego poglądów filozoficzno-teologicznych. Ona to wyznaczała ramy

systematycznych opracowań teologii moralnej ostatnich czasów. Do tomistycznej nauki o cnotach niewiele wniosła myśl etyczna czasów nowożytnych. A jeśli coś wniosła, to tylko uwrażliwienie na pewne cnoty lub też danie im innej oprawy myślowej.

Każde bardziej pogłębione spojrzenie na wyznaczniki chrześcijańskiej moralności, jakimi są cnoty moralne, wydaje się godne uwagi. Właśnie tego zadania podjął się ks. prof. Józef Zabielski. Autor prezentowanego studium jest wykładowcą teologii moralnej na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i wybitnym znawcą problematyki w zakresie teologii moralnej ogólnej. Jest autorem wielu publikacji m.in. *Współczesny indyferentyzm religijny. Studium teologiczno-moralne*, Białystok 1999; *Prawda ludzkiego losu*, Białystok 2000; *Miłosierdzie jako zasada życia społecznego*, Białystok 2003; *Podstawy chrześcijańskiej moralności. Teologia moralna fundamentalna*, Białystok 2013.

Prezentowane studium otwiera schematyczny spis treści, wskazując tylko same tytuły rozdziałów (s. 5–7). Natomiast treściowo zamieszczono najpierw wprowadzenie (s. 9–31). Przedstawiono tam sprawności i cnoty w historii etyki oraz teologii, charakterystykę życia cnotliwego w świetle świadectw biblijnych oraz istotę cnoty i strukturę cnotliwości.

Rozdział pierwszy opatrzono tytułem: *Cnota roztropności* (s. 33–48). To przede wszystkim biblijny obraz roztropności, następnie opis działania tejże cnoty. Po nich ukazane są akty cnoty roztropności, jej składniki oraz gatunki. Następnie omówione są cnoty pomocnicze oraz nabywanie i pielęgnowanie roztropności, a także wady wynikające z zaniedbania tejże cnoty. W końcu przedstawiona jest ocena moralna niedomagań roztropności. Cnota męstwa to tematyka kolejnego rozdziału (s. 49–65). Wychodzi się tu najpierw od pojęcia męstwa, po to, by następnie ukazać męstwo jako cnotę, akty męstwa oraz „części” tejże cnoty. Rozdział wieńczy opis wad przeciwnych męstwu oraz pokrewnych mu cnót. Kolejny temat podjęty przez autora to cnota umiarkowania (s. 67–92). Ukazano tu pojęcie cnoty umiarkowania, czyli rozumnego umiaru, przedmiot i podmiot umiarkowania, ponadto „części” tej cnoty oraz poszczególne gatunki cnoty umiarkowania i wady im przeciwne. Ponadto autor umieszcza w tym rozdziale cnoty pokrewne umiarkowaniu. Rozdział czwarty niniejszego studium poświęcony jest cnocie sprawiedliwości (s. 93–189). Jest tu najpierw mowa o sprawiedliwości jako zasadzie życia społecznego. Autor przedstawia następnie pojęcie cnoty sprawiedliwości, i specyfikację gatunkową tejże cnoty. Dalej omówiona została relacja sprawiedliwości do miłosierdzia, a także sprawiedliwość w odniesieniu do dóbr osobowych i do dóbr materialnych.

Całość książki dopełnia zakończenie (s. 191–199). Autor skupia się w nim na ukazaniu nadprzyrodzonego źródła życia cnotliwego, na czynniku ludzkim w moralnym dobru ludzkiego działania oraz na potrzebie kształtowania życia cnotliwego.

Książdz Zabielski w swym studium tomistyczno-aksjologicznym dowodzi, że poznanie istoty cnoty, rodzajów cnót i zakresu ich materialnego oddziaływania pozwala stwierdzić, że życie cnotliwe ma swój wymiar dynamiczny, ukazujący jego rozwój w osobie ludzkiej jako podmiocie moralnego dobra. Podsumowując analityczne refleksje niniejszej monografii, zwrócić należy uwagę na czynniki rozwoju cnoty. Jak to wykazały przeprowadzone analizy, w chrześcijańskim rozumieniu cnoty wyróżnia się dwa fundamentalne elementy, a mianowicie dar łaski Bożej oraz współdziałanie człowieka w rozwoju tego daru. Wykorzystanie daru łaski Bożej stanowi wyzwanie gwarantujące człowiekowi właściwy rozwój osobisty i społeczny.

Dobrze się stało, że na półkach księgarskich pojawiła się pozycja poświęcona cnotom kardynalnym. Autor podjął się trudnego zadania wyrażenia starej nauki językiem dostępnym dla dzisiejszego odbiorcy, zarówno poszukującego poznania nauczania Kościoła o cnotach chrześcijańskich w wymiarze studiów akademickich, jak też poszukującego tej wiedzy z własnego wyboru. Docenić należy starannie dobraną strukturę pracy, która sprawia, że niełatwe treści są ukazane w sposób jasny i przejrzysty. Także użyty język pozwala sięgnąć po tę pozycję nie tylko specjalistom, ale także wszystkim, którzy dopiero czynią pierwsze kroki w dojrzałym poszukiwaniu podstaw chrześcijańskiej moralności.

Niniejsza pozycja książkowa może również posłużyć jako podręcznik do części wykładu teologii moralnej jako jednej z podstawowych dyscyplin w kształceniu studentów teologii.

ks. Tadeusz Reroń